

ЗА У РАЇНСЬКУ САМОСТІЙНУ СОБОРНУ ДЕРЖАВУ!

Свобода народам!

Свобода людині!

ВИШКІЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ

ЛОНДОН 1979

У К Р А Ї Н С Ь К Е П О Л І Т И Ч Н Е Ж И Т Т Я
В Х І Х І Х Х С Т О Л І Т Т Я Х

З М І С Т

1. ВСТУП
2. ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНО-СВІТОГЛЯДОВИХ РУХІВ
3. УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ НА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІХ ЗЕМЛЯХ
4. УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ НА ЗАХІДНЬОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
5. УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Л О Н Д О Н - 1 9 7 9

У К Р А Ї Н С Ь К Е П О Л І Т И Ч Н Е Ж И Т Т Я

В Х І Х і Х Х С Т О Л І Т Т Я Х

ВСТУП

Українське політичне життя в ХІХ столітті почало розвиватися доволі пізно, з уваги на перебування всіх українських земель під чужою займанщиною – російською і австро-угорською імперіями. В умовах постійного затиску всього життя українців під російською займанщиною політичний рух не мав майже ніякої можливості свobodного розвитку й почав оформлюватися в політичні партії чи середовища шойно з початком 1900 року.

Значно легше було на західніх українських землях, де початків політичного життя можна шукати вже від "весни народів" /1848р./ . Перша політична українська партія повстала в Галичині в 1890 році п.н. Українська Соціалістична Радикальна Партія /УСРП/, а вслід за нею по-ставати інші політичні партії, так що до 1900 року було вже в Галичині декілька політичних українських партій. У політично-ідеологічному аспекті вони були таких напрямків:

а/ соціалістичні	г/ радикальні
б/ монархістичні	г/ націоналістичні
в/ ліберальні	д/ комуністичні

Із соціалістичного погляду, це були справжні партії, що визнавали себе частиною цілого політичного суспільства. Партійні розколи були часті на центрально-східніх землях, де партії були відносно молоді і не були сконсолідовані довгою працею і традицією. Коли большевики захопили центрально-східні землі України, всі українські політичні партії були проголошені нелегальними, а єдиною легальною партією залишилася комуністична партія большевиків України КПБУ, яка ставши на послугах Москви опанувала все життя українського суспільства не добровільно, не демократично, але терором і диктатурою.

На західніх землях, котрі опинилися під польською займанщиною було порівняльно легше, а тому й могло там розвиватися українське політичне життя та могли існувати українські політичні партії. Вони мали нахил до всебічності тому мали свої різні організації, чи установи й товариства, що були під їхнім впливом. Дисциплінована організованість членства в українських партіях в Галичині була добра. Зокрема велика дисципліна була в підпільній ОУН. Політика партій була звичайно самостійницька. З приходом большевиків на західньо українські землі всі легальні політичні партії розв'язалися, а залишилася лише Організація Українських Націоналістів в підпільній боротьбі з новим окупантом.

Цей нарис – конспект про українське політичне життя в ХІХ і ХХ століттях автор не поширював на інші важливі ділянки життя українського народу, як наприклад на релігійну, культурну, освітню, наукову, економічну та другі. Це не було ціллю цього нарису, що його завданням є ознайомити, хоч би тільки загально, молоду українську людину, яка виросла на чужині, з розвитком українського політичного життя, а також з розвитком і діяльністю українських політичних партій і рухів у ХІХ і ХХ століттях.

Показана джерельна література вкінці кожного розділу вможливить молодій людині скористати з доступної їй літератури та поглибити своє знання про українське політичне життя. Ця література є різнорідна й належить різним політичним авторам. Тому вона є об'єктивна й суб'єктивна, й так її треба вважати та сприймати. Молода українська людина повинна з нею ознайомлюватись, виробляти свою власну думку, розцінювати правельно позитиви і негативи кожного політичного руху чи партії, бо в світі

немає повного ідеального політичного руху. Кожний рух має свої позитиви і негативи. Знаємо, що в історії цивілізованого людства нашої планети не було і не має прикладів, щоб якийсь політичний рух створив ідеальне суспільство, чи ідеальну державу, або ідеальний державний устрій.

Тому у вивчанні політичних рухів є необхідний якнайбільший об'єктивізм, що є основою правельних студій і правельного підходу до такої скомплікованої тематики, що нею є політичні рухи й політичні партії.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНО-ІДЕОЛОГІЧНИХ РУХІВ

АНАРХІЗМ

Вчення, що заперечує державну владу, приватну власність, право та взагалі будь-які державні форми. Головними ідеологами анархізму були - Прудон, Бакунін, Крапоткін, Штірне, Мост і Реклю. Анархізм поділяється на такі течії:

анарно-комуністичний
індивідуалістичний,
християнський
анархосиндикальний.

Представником анархізму в Україні був у часах Визвольних Змагань Нестор Махно. Його програма була сумішю анархо-синдикальних ідей і була доволі невизраза.

ДЕМОКРАТИЗМ

Політичний напрямок, що визнає потребу участі народу в керівництві державою, шляхом вільного вибору народніх представників до керівництва державою.

КОМУНІЗМ

Суспільний лад, оснований на суспільній власності на засоби виробництва. Окремі комуністичні ідеї виступали ще в грецьких і римських філософів. Терміну "комунізм" ужив уперше французький утопіст Е.Кабє в 1840 році, а далі Овен і Карло Маркс. Різниця між комунізмом і соціалізмом у тому, що соціалізм домагається спільноти засобів виробництва, залишаючи приватну власність на засоби споживання, а комунізм вимагає також усупільнення засобів споживання. Комуністичного руху в Україні не існувало взагалі. Цей рух був занесений з Росії, а вся система і компартія є антиукраїнськими і антинародніми.

ЛІБЕРАЛІЗМ

Від латинського лібер - вільний. Політичний світогляд, що виник за часів боротьби з фєвдалізмом і вимагав волі для людини й народів та свободи соціально-політичних напрямків. Лібералізм постав у другій половині XVIII і на початку XIX ст. у боротьбі з абсолютизмом. Лібералізм це широкість поглядів, вільнодумство.

КОНСЕРВАТИЗМ

Політичний рух за збереження старих форм політичного й громадського життя. У сучасному столітті цей рух помітно модернізується, намагаючись іти з духом часу.

МАРКСИЗМ

Політично-соціологічно-політичний рух, який наголошує, що вся історія людства є боротьбою різних суспільних клас між собою і ця боротьба веде до суспільної революції в якій переможе пролетаріят, а капіталізм, як такий пропаде. Основне значення для розвитку суспільного життя мають матеріальні умови. Маркс основно помилився вказуючи, що економічні фактори були головними рушіями в історичному бутті людства, бож такими факторами були релігійні, політичні й національні сили й вони визначували розвиток історичного буття націй і держав. Погляд Маркса про теорію зубожіння робітництва виявився в основі помилковим, бо в капіталістичних суспільствах робітники не зубожіли, а навпаки збагатіли.

МАТЕРІАЛІЗМ

Філософська теорія, що визначає примат матерії над духом. Історичний матеріалізм це наука про залежність соціальних і політичних явищ від форм виробництва. Згідно з історичним матеріалізмом основним чинником історичного поступу є суспільна праця, зміни в економічній структурі громадянства, а всі другі форми, як релігія, держава, право, мистецтво, мораль, наука, це лише надбудови, що хоча і мають величезний вплив на економічні відносини, але й самі залежать від них. Діалектичним матеріалізм розглядає всесвіт як процес нелогічного, а діалектичного суперечливого руху матерії. Світ це не закінчене твориво, але сукупність процесів, що безупинно міняються, постають і зникають. Реальною є лише природа, що існує об'єктивно, тобто незалежно від людської свідомості, яка сприймає лише дійсність.

МОНАРХІЗМ

Політичний рух, що заступає єдинодержав"я і обстоє монархію, як найліпшу державну форму правління. Український гетьманський рух це монархістичний рух, для прикладу.

НАЦІОНАЛІЗМ

Політично-світоглядний рух, що визнає і бореться за виключне право свого народу влаштувати своє життя по своїй вподобі та наголошує інтєреси і добро своєї нації, як абсолютну вартість.

РАДИКАЛІЗМ

Політичний рух, що виступає прихильником рішучих змін, а також виступає за зміну старих порядків, за зміну систем на нові, змагає до рішучих заходів у вирішенню будь-яких питань, зокрема політичних. Радикалізм виник у ХІХ столітті. До цього напрямку належала Українська Радикальна Партія.

СОЦІАЛІЗМ

Політично-економічний рух, що заступає погляд про те, що всі засоби виробництва повинні бути усупільнені. Спроби обґрунтування соціалізму починаються вже в добі Відродження спочатку як утопійний комунізм Томаса Мора. Ідеологами соціалізму були - Сен-Сімон, Роберт Овен, Шарль Фуріє. Основоположником наукового соціалізму є Карло Маркс. У новій політичній літературі нараховують уже приблизно дві сотні різних дефініцій соціалізму. У житті українського народу соціалізм відіграв негативну роль в час Визвольних Змагань, привівши молоду українську державу до упадку.

І. УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ НА ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Після закінчення Наполонських війн, у російській царській імперії почали творитися масонські льожі та конспіративні політичні товариства, що ставили своїм завданням боротьбу з царським деспотизмом. Існували масонські льожі й в Україні. З них вилонилися таємні товариства політичного характеру, до яких належали старшини - декабристи й дворянство. Відоме таке товариство в Полтаві, що його очолював повітовий маршалок Василь Лукасевич. Це товариство старилося своїй програмі - повне унезалеження України від Росії.

Кирило-Методіївське Братство, засноване з ініціативи Миколи Костомарова, в груді 1845 року, ставило своїм завданням перебудову суспільства на засадах християнського вчення, шляхом проведення широкойдучих реформ і об'єднання всіх слов"ян у цусі тогочасного слов"янофільства. Належали до Кирило-Методіївського Братства видатні українські діячі, як Микола Костомаров, Василь Білозерський, Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, О. Маркович та другі. В березні 1947 р. царський уряд розгромив товариство, а його члени були заарештовані та суджені.

Громади - осередки української інтелігенції, почали творитися в другій половині XIX століття і на початку XX. Перша Громада повстала в Петербурзі. В 1861 році постала Громада в Києві, а за нею організувалися Громади в інших більших містах. Громади намагалися розгорнути громадське і культурно-освітнє життя, а теж просували політичну діяльність у рамках своєї праці.

Перша українська соціал-демократична група в Україні постала в Києві, в 1892-3 роках, з ініціативи Івана Стешенка й Лесі Українки. Ця група не стала зав'язком якоїсь політичної організації чи партії, але видала кілька брошур.

Революційна-Українська Партія /РУП/. Цю першу активну політичну організацію на Наддніпрянщині заснувала група студентської молоді в Харкові, 11 лютого 1900 року. Програму РУП написав український патріот Микола Міхновський, у формі брошури під назвою "Самостійна Україна". РУП об'єднувала активну частину української молоді, а багато провідних діячів у часах української революції 1917 років пройшли політичну школу в РУП.

Українська Соціалістична Партія. В 1900 році постала друга українська політична партія п.н. Українська Соціалістична Партія. Її основоположником був Богдан Ярошевський. Між РУП і УСП насправді не було великої різниці в поглядах відносно діяльності серед українства.

В червні 1903 року Українська Соціалістична Партія прилучилася до РУП, однак дуже скоро, бо вже в місяці січні 1904 року, внаслідок незгоди між обидвома партійними проводами УСП відділилася від РУП і вкоротці перестала взагалі існувати.

Українська Народня Партія. Цю партію, що мала виразну націоналістичну програму створив Кирило Міхновський. Її програма, це було - відділення України від Росії. УНП шукала прихильників серед робітництва і селянства. Події 1905 і 1906 років вплинули значно на формування і зміст пропаганди тієї партії, яка почала й собі вживати соціалістичних кличів. Вона не мала сильної організаційної структури, а в часі першої світової війни не проявила себе в політичному житті українського народу.

Українська Загальна Організація це було товариство ліберально-демократичних поглядів, що постало в 1898 році з почину українського діяча Олександра Кониського. Воно не проявило політичної діяльності, а звертало найбільшу увагу на культурно-освітню діяльність.

Українська Демократична Партія виділилася з Української Загальної Організації у 1904 році, а від цієї партії на початку 1905 року відділилася друга група, що називала себе Українською Радикальною Партією. Ця партія мала також у своїй програмі соціалістичні заложення та висувала концепцію перебудови російської імперії у федерації вільних народів.

Українська Радикально-Демократична Партія. Ця партія постала з об'єднання Радикальної Демократичної Партії. Її провідниками були Сергій Бфремов, Ф. Матушевський, Є. Чикаленко та другі. УРДП вимагала у своїй програмі національно-територіальної автономії для України в межах російської імперії. У 1907 році вона припинила свою діяльність.

Товариство Українських Поступовців постало 1908 року на місце УРДП. Воно об'єднувало інтелігенцію, і мало свій щоденник "Рада".

Українська Соціал-Демократична Робітнична Партія, це була перезвана РУП на другому з'їзді в грудні 1905 року.

Українська Соціал-Демократична Спілка була складовою частиною Соціал-Демократичної Спілки Росії та співпрацювала з російськими соціал-демократами. Її провід творили колишні члени РУП та представники російських

соціал-демократів в Україні. Після репресій, що наступили по розрухах у 1905 році Спілка значно послабила свою діяльність.

Незважаючи на те, що існували та діяли в такому чи іншому характері різні політичні партії, групи і середовища, всетаки український політичний рух на центрально-східних землях перед першою світовою війною зосереджувався в Товаристві Українських Поступовців і в Українській-Соціал-Демократичній Партії.

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА ДО ВИБУХУ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

"Рада" - одинокий щоденник, виходив до 1914 року

"Літературно-науковий Вісник" - від 1907 року

"Українська Хата" - редагував М. Шаповал

"Рідний Край" - тижневик, видавала Олена Пчілка

"Дніпрові Хвилі" - двотижневик у Харкові

"Життя і знання" - Голтава

"Комашня" - кооперативний часопис, виходив у Києві

"Село" - тижневик, видавав М. Грушевський

"Маяк" - тижневик, виходив у Києві

"Рілля" - сільсько-господарський часопис

"Записки" Українського Наукового Товариства, від 1908 року

"Слово" - офіціоз УС ДРП, виходило в Києві від 1907 - 1909 р.

"Дзвін" - орган соціал-демократів

"Сніп" - націоналістичний тижневик. У ньому співпрацював М. Міхновський.

В часі воєнних років усе українське політичне життя було затиснене, а розгорнулось воно зойно з вибухом революції. Уже в квітні 1917 року Товариство Українських Поступовців перезвалося на Союз Автономістів-Федералістів, потім знову на "Партію Українських Соціалістів - Федералістів", а Українська Народна Партія, що її очолював Микола Міхновський прийняла в 1917 році нову назву: Українська Партія Самостійників - Соціалістів. У роках української революції активно діяли: Українська Партія Соціалістів-Революціонерів, Українська Партія Соціалістів-Федералістів, Українська Соціал-Демократична Робітничка Партія, Українська Селянська Спілка. Не диво, що вся політика Української Центральної Ради була під сильним і вирішним впливом соціалістів.

Центральний Виконавчий Комітет України і Народній Секретаріат - це був своєрідний большевицький уряд в Україні, що постав у Харкові, в якому не було представників українського селянства. Цей "Секретаріат" був розв'язаний у травні 1918 року в Таганрозі й там була створена Комуністична Партія /большевиків/ України.

Вкінці 1917 року постала в Україні Партія Українських Хліборобів - Демократів, яка заступала інтереси селян - середняків. Зорганізували згадану партію Вячеслав Липинський і Сергій Шемет.

За гетьманату постали дві нові політичні партії: Національно-Державний Союз і Український Національний Союз. До цього Союзу приєдналися - Українська Соціал-Демократична Партія і Партія Соціалістів-Революціонерів. Головою УНС був спочатку А. Ніковський, а від 18 вересня Володимир Винниченко.

Після прогри Визвольних Змагань і встановлення большевицької окупаційної влади на всіх землях до Збруча, єдиною політичною партією залишилася комуністична партія большевиків України, до якої на початку 1920 року прийнято деяку частину Партії Українських Комуністів - боротьбістів. Існувала в компартії большевиків ще одна самостійницька течія, що її називали укапістами і, яка змагалася за комуністичну Україну, але незалежну від Росії. Укапісти були розгромлені в 30 роках, і з того часу компартія залишилася єдиною офіційною партією на Наддніпрянщині.

ПОЛІТИЧНІ ПІДПІЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ НА НАДДНІПРЯНЩИНІ

Братство Самостійників діяло в 1919 - 1920 роках. Головою цього Братства був Валентин Отамановський. Майже нічого не відомо про його діяльність, а теж не відомо, коли воно перестало діяти. Мабуть, його члени приєдналися до БУД.

Братство Української Державности. Це була суворо конспіративна організація, до якої належали віддані українській справі діячі, такі як Сергій Бѣремов, Микола Міхновський, В. Дурдуківський, П. Близнюк, Григорій Чупринка, О. Гермайзе, в. Чехівський та інші. БУД керувало у великій мірі повстанською боротьбою. Його політична та соціально-економічна програма нічим майже не відрізнялася від програми Спілки Визволення України. БУД самоліквідувався з розгромом СВУ.

Діяла на Наддніпрянщині теж Українська Військова Організація /УВО/. Про її дію згадуємо під гаслом УВО в цьому нашому конспекті.

Мужича Партія повстала в 1923 році. Ця партія мала свою політичну програму. Вона не ставила своїм завданням збройну боротьбу з большевицьким окупантом, але намагалася закріплювати українські національні й культурні здобутки. Її члени проникали в різні республіканські центри й там діяли, як також діяли в різних ділянках культурного й економічного життя підсоветської України. Мужича Партія працювала також активно при розбудові Української Автокифальної Православної Церкви. Ця організація була пов'язана з Братством Української Державности і Спілкою Визволення України. У 1927 році ГПУ в'яриштувало членів проводу цієї організації, а також дуже багато рядового членства. Всі вони були заслані й мало хто з них пережив сталінський терор.

У 20 і в половині 30 років діяли в Україні різні дрібні підпільні організації, як наприклад: Військова Організація Січових Стрільців, Народня Воля, Українська Революційна Народня Партія, Буревісник, Українська Унівська Спілка, Союз Української Молоді, Український Сокіл, Організація УСХД /гетьманської орієнтації/. Всі ці підпільні політичного характеру організації, групи і товариства були розгромлені й викриті органами ГПУ, а пізніше НКВД. Про їхню діяльність збереглося дуже мало ближих даних.

Спілка Визволення України /СВУ/ була найбільшою підпільною політичною організацією в підсоветській Україні. Де речі вона найбільш вивчена. Її програма була наскрізь національна і антикомуністична та ставила в своїй основі утворення самостійної української держави, хоча не мала чітко визначеної програми політичної і соціальної побудови майбутньої вільної української держави. Рух СВУ був так би мовити рухом більш ідеологічним ніж структурально оформленим. Організаційні збори СВУ відбулися в червні 1925 року в Києві. Сергій Бѣремов був обраний головою СВУ, в. Чехівський - заступником голови, В. Дурдуківський - скарбник. Й. Гермайзе, Г. Холодний, В. Удовенко, М. Болзовичів працювали серед студентства й організували клітини СВУ системою п'ятірок у вищих навчальних закладах /ВУЗ/. У 1927 році почалися формувати обласні й повітові клітини СВУ... Цей перехід на більш гуртову систему був серйозною помилкою проводу СВУ, бо це давало можливість проникненню советських сексотів у ряди організації. Дії СВУ розгорталися в усіх ділянках життя підсоветської України, включно з церквою, в якій СВУ активно підтримува. а і діяла в розбудові УАПЦ.

Спілка Української Молоді була складовою частиною СВУ й діяла голов-но на відтику української молоді. Ідеологічні настанови СУМ були такі самі як і СВУ. Першими членами СУМ були Микола Павлушков, Борис Матушевський, Діодор Бобир, Юрко Виноградов, Федір Дурдуківський, Леонід

Денисенко, Василь Матушевський, Данило Кохта. В першому періоді свого існування СУМ діяла за системою п'яток. СУМ проводила широко освідومлючу національну роботу серед молоді, приділяла також багато уваги військово-му вишколу, підготовляла до диверсійних дій, друкувала й поширювала нелегальну літературу націоналістичного змісту. Під впливом СУМ було дуже багато вищих, середніх і педагогічних шкіл, як теж і дуже багато молоді.

Немає сумніву, що розгалуження сітки СВУ - СУМ майже по всій підсоветській Україні притягнуло увагу органів ГПУ й ці органи намагалися просунути в СВУ - СУМ своїх агентів. Коли СВУ - СУМ почали переходити на гуртову систему, це й вможливило просякнення агентів ГПУ в ряди СВУ - СУМ. Навесні 1929 року ГПУ розпочав масові арешти членів СВУ - СУМ. Були впершу чергу заарештовані провідні члени тих організацій. Наступного року, тобто 1930 року від 9 березня до 15 квітня в Харкові відбувся процес 45 членів СВУ - СУМ. Їх судив найвищий суд УРСР, зложений зі самих українців. Акт обвинувачення мав 147 сторінок друку. Всіх обвинувачувано, що вони готували повалення советської влади шляхом збройного повстання і хотіли відновити Українську Народню Республіку. Всі присутні гідно боронилися і не каюлися. 17 квітня закінчився судовий процес. 12 обвинувачених - Сергія Єфремова, Володимира Чехівського, В. Дурдхувського, Й. Гермайзе, А. Ніковського, Л. Старицьку-Черняхівську, О. Гребенецького, О. Черняхівського, В. Ганцева, М. Павлушкова, А. Барбара, В. Удовенка - суд засудив на кару смерті, із заміною від 8 до 10 років ув'язнення. Інші обвинувачені були засуджені на ув'язнення від 2 до 5 років. Із усіх засуджених залишився в живих тільки один член СВУ. Всі інші погинули в советських концтаборах, в'язницях. Цей головний суд був початком жакливого розправи ГПУ з українською інтелігенцією, свідомим селянством і молоддю. Їх виарештували, засиляли в концтабори, або прямо вивозили поза межі України на заслання. Цей жакливий стан тривав аж до вибуху другої світової війни, внаслідок чого була здесяткована українська інтелігенція, згинули з голоду околo сім мільйонів селян, а український народ був жакливо тероризований.

Не відповідає правді припущення висловлене в "ЕУ", що, мовляв, СВУ і СУМ були режисеровані органами ГПУ. Обидві організації існували й були зорганізовані українськими патріотами, а не були інспірованим ділом і затією чинників ГПУ.

Під час німецько-советської війни на землях підсоветської України не діяли ніякі політичні угруповання, за винятком ОУН, головно на Правобережжю.

ДЖЕРЕЛЬНА ЛІТЕРАТУРА, ДОПОМІЖНА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЦЬОГО РОЗДІЛУ:

- Балагій М. - Декабристи на Україні - Харків, 1926.
Базилевич Д. - Декабристи в Україні - Київ, 1926.
Бачинський Юліян - *Ukraina irredenta* - Berlin, 1924. 1920.
Борщак Є. - *Le mouvement national ukrainien au XIX siecle* - Paris,
Василенко М. - К истории малорусской историографии К, СТ. XI-XII
Київ, 1912.
Васілевські Л. - *Ukraina i sprawa ukrainska* - Krakow, 1912.
Возняк М. - Кирило-Методіївське Братство - Львів, 1924. 1926.
Гермайзе О. - Нариси з історії революційного руху на Україні, Київ, /
Горленко В. - Южно-русские очерки - Киев - 1900.
Голубець Микола - Історія України Львів-Вінніпег, 1948.
Гніп М. - Політичний рух на Україні. Полтавська Громада. Харків, 1930.
Дорошенко Дмитро - Нарис Історії України - 3-го Дніпрова Хвиля,
Мюнхен, 1966.
- Мої спомини про минуле - Мюнхен, 1969.
- Українство в Росії - Відень, 1917.
- Революційна Українська Партія /РУП/ - Львів, 1921.

- Довнар Запольський - Тайное общество декабристов - Москва, 1906.
Дмитро Донцов - Історія розвитку української державної ідеї,
Вінниця, 1917
- Христом і мечем - Торонто, 1967.
 - Клич доби - Лондон, 1968.
 - Дурман соціалізму - Львів, 1936.
 - Українська державна думка і Європа - Львів, 1922.
 - Націоналізм - Львів, 1926.
 - Рік 1918 - Київ - Торонто, 1954.
 - Модерне москофільство - Київ, 1913. 1905.
- Драгоманів М. - Собраніє политических сочинений I-II - Париж, 1905.
- Шевченко, українофіли й соціалізм - Київ, 1914.
- Боремов С. - Масонство на Україні - Наше минуле - Кн. III
Київ, 1918.
- Перед судом власної совісти - Київ, 1924.
- Ковалевський Микола - При джерелах боротьби - Інсбрук, 1960.
- Лазаревський А. - Очерки по истории Молороссии I-V - Киев, 1897.
- Николишин С. - Культурна політика большевиків 1947
- Нарис історії комуністичної партії України,
Київ, 1971.
- Назарук Осип - Рік на Великій Україні - Нью-Йорк, 1978.
- Мірчук Петро - Українська державність - Філадельфія, 1967.
- Міхновський Микола - Самостійна Україна - Лондон, 1967.
- Мазепа Ісаак - Підстави нашого відродження 1951.
- Оглобин О. - Нариси з історії капіталізму в Україні - Київ, 1914.
- Одинець В. - К вопросу об украинском народничестве К.Ст. КИЕВ,
1906
- Охримович В. - Розвиток української Політичної Думки Львів, 1922.
- Риборов І. - До історії Молоросійського Таємного Товариства
1925
- Рябінсон-Склярівський О. - Київська Громада - Київ, 1927
- Стащенко І. - Українські шестидесятники ЗНТК Кн. II - Київ,
1900
- Савченко Ф. - Заборона українства 1876 - Київ, 1900
- Стахів Матвій - Україна в добі Директорії I-VII - Торонто,
1962
- Трихрест М. - НЕП на Україні 1974.
- Т.М. - Україна за останніх 30 років - Мюнхен, 1949.
- Феденко Панас - Український рух у ХХ столітті - Лондон, 1959
- Фостун Святомир - Плем"я непокірних - Лондон, 1971.
- Іван Франко - Молода Україна - Львів 1910.
- Про соціалізм і марксизм - Пролог, 1966
- Христюк Павло - Українська Революція - Нью-Йорк, 1969.
- Холмський Іван - Історія України - НЬЮ-Йорк, 1949.
- Чикаленко Є. - Спогади 1861-1907 Нью-Йорк,
- Ястребов Ф. - Україна в першій половині ХІХст.

II УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ НА ЗАХІДНЬОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

При кінці XVIII століття впала Польща, а її землі поділили між собою Австрія, Росія і Прусія. В 1772 році західньоукраїнські землі були прилучені до Австрії, тобто стали складовою частиною австро-горської імперії. В Галичині відіграла головну роль польська шляхта і австрійський уряд мусів з нею рахуватися. Так звана "весна народів", що пронеслася в Європі в 1848 році, започаткувала політичне відродження західної вітки українських земель. 19 квітня 1848 року на святоюрській горі зібралися українські рідніші патріоти, два владики - перемиський і холмський, а теж кількох священників і вирішили заснувати Головну Руську Раду та вислати меморандум до цісаря. 2 травня того ж року відбулося там же перше засі-

дання Головної Руської Ради і рішено видати відозву до українського народу, з'ясовуючи в ній цілі і завдання Головної Руської Ради та її змагання за виборення належних прав українському населенню. В протипагу Головній Руській Раді поляки заснували Руський Собор, у якому передували нащадки колись боярських і шляхотських українських родів, пізніше спольщених. Заходами Головної Руської Ради почав виходити перший політичного характеру часопис "Зоря Галицька", що її перше число вийшло з друку 15 травня 1848 року. 31 травня 1848 року відбувся слов'янський з'їзд у Празі, на який поїхали з Галичини 61 делегатів. Ча інаугураційній сесії виступав теж українець Борискевич. На цьому з'їзді українці висунули концепцію поділу Галичини на польську і українську, але проти того виступали поляки і українці з Руського Собору. Остаточо знайдено компромісову роз'язку - петицію до цісаря у справі автономії для Галичини. Національні рухи народів австро-угорської імперії були здавлені в скорому часі, але ці рухи поклали основу політичному відродженню, яке вже не зникло на західньо українських землях, а поступово розгорталося і міцнішало. Поворот Австрії до абсолютизму /1850-1860/ мав негативні наслідки для згаданого відродження, бо затиснув розвиток політичної думки на західньоукраїнських землях. У 60 роках почала ширитися серед "рутенців" /так називали вірних і відданих австрійському престолові галицьких українців/ орієнтація на Росію. Це й започаткувало москофільство в Галичині, що проіснувало майже до 1939 року. З москофільством розгорнула боротьбу молодь, так звані народовці, котрі й створили політичне товариство п.н. Народня Рада в жовтні 1885 року, яке ставило своїм завданням працювати для розвитку української національності. З того ж так званого народовецького табору відділилася окрема група соціалістично настроєної молоді, яка й оснувала в місяці жовтні 1890 року першу політичну партію в Галичині - Українську Радикальну Партію. Її з'їзд відбувся під головуванням Івана Франка. Ця партія була першою політичною партією основаною на тогочасних модерних основах. Вона мала свою програму й творила свої клітини. Радикальна Партія змагала до піднесення національної самосвідомості серед народніх мас та звертала особливу увагу на економічне положення українського селянства, що було незвичайно важке. Іншими словами, УРП змагалася за економічні інтереси селянства не полишаючи без уваги політичні проблеми. Вже на з'їзді УРП у 1895 році УРП прийняла у своїй програмі змагання за самостійність України.

Українська Соціал-Демократична Партія. Внаслідок розходжень в теоретичних поглядах, а теж і в практичній діяльності, від УРП відірвалася в 1899 році група соціал-демократів і заклала нову політичну партію - Українську Соціал-Демократичну Партію, з програмою подібною до програми соціал-демократичних партій, що існувати в тому часі в австро-угорській імперії.

Українська Націонал-Демократична Партія. Ця партія повстала в 1899 році. До неї належали такі діячі як Іван Франко, Євген Левицький, В'ячеслав Будзиновський. Згадана партія теж заступали погляд про українську державність. Про таки того ж року на своєму з'їзді в місяці грудні ця партія перезвалася на Народнє Сторонництво із збереженням консерватизму й клерикалізму.

Християнсько-Суспільний Союз повстав 1911 року. Це була консервативно-клерикальна партія, що й не розвинулась у масову та популярну партію. Її очолював Олександр Барвінський. Треба відмітити що Українська Радикальна Партія розвинула широко спортовий рух у Галичині, засновуючи "Січі".

Коли ж вибухла перша світова війна українські політичні партії в Галичині створили Головну Українську Раду /1.8.1914 р./, яка й дала почин організуванню Українських Січових Стрільців. У кінці місяця серпня 1914 року Головна Українська Рада переїхала до Відня і там розгортала ши-

року діяльність у користь української національної справи. В травні 1915 року Головна Українська Рада переорганізувалася. В її склад увійшли також представники Буковини і представники Союзу Визволення України. Тоді й змінено її назву на Загальну Українську Раду. До неї належали 25 делегатів з Галичини, 6 від Буковини й три від Союзу Визволення України. Головою Ради був Кость Левицький. 12 травня 1915 року Рада видала декларацію до народів світу, в якій заявила, що вона змагатиметься за створення самостійної української держави на східних землях, а окремого автономного краю на західноукраїнських землях.

Союз Визволення України постав у перших днях вибуху першої світової війни. Створили його у Львові емігранти з Великої України. В серпні того ж року СВУ перенісся до Відня і там розгорнув широку свою діяльність, головню видавничу. СВУ стояв на самостійницьких позиціях та розгортав широку діяльність головню в таборах воєнопонених українців. Політична орієнтація СВУ на центральні держави не була популярною на центральних і східних землях. СВУ також скоро розійшовся з політикою австрійського уряду, бо цей уряд хотів використовувати СВУ в своїх цілях.

Загальна Українська Рада, яка була головним політичним українським речником в Австрії розпалася восени 1916 року, а на її місці постала Українська Парламентарна Репрезентація Галичини, що її очолили Юліян Романчук і д-р Євген Петрушевич. У жовтні 1918 року, коли вже велась підготовка до перебрання влади в Галичині повстала Українська Національна Рада, яка стала і першим парламентом західноукраїнської держави й покликала Тимчасовий Державний Секретаріят, що його очолив д-р Кость Левицький. Пізніше Секретаріят був перейменований на уряд ЗУНР, який проіснував увесь час Визвольних Змагань і вийшов на еміграцію.

Українське Націонал-Демократичне Об'єднання /УНДО/ повстало в липні 1925 року з різних груп так званої Трудової Партії, яка існувала недовгий час у 20 роках, як давніша Націонал-Демократична Партія. УНДО очолив Дмитро Левицький. В тому часі стало дуже модне советофільство, і навіть УНДО підпало під його вплив. Наприклад у політичній програмі УНДО від 2 липня 1925 року було сказано, що УНДО "вважає радянську Україну етапом до соборної незалежної української держави". Це був час українізації в підсоветській Україні, який усіх захоплював. Організація УНДО на підсоветській Україні тривала досить довго. В пресі заступав цей погляд Василь Панейко.

Українська Соціалістична Радикальна Партія, постала на основі об'єднання Української Радикальної Партії з соціалістами-революціонерами головню на Волині. Видавала вона часопис у Львові "Громадський Голос". Створила теж видавництво "Самосвіт". Під проводом цієї організації діяла молодеча соціалістична організація "Каменярі". Провідними діячами були перед війною посол Іван Макух, Матвій Стахів, Володимир Лисий. УСРП боролася з виступами проти советофільства.

У 20-30 роках постали на західноукраїнських землях теж такі політичні середовища, як Комуністична Партія Західної України /КПЗУ/, яка діяла підпільно й була заборонена польською владою, а теж і Українське Робітниче Соціалістичне Об'єднання /Сельроб/, як замаскована комуністична партія. Цю партію заборонила польська влада в 1932 році.

Фронт Національної Єдності це була українська націоналістична політична організація легального характеру, що її основником був Дмитро Паліїв, який відійшов разом з іншими з УНДО, не погоджуючись з внутрішньою і зовнішньою політикою цієї політичної партії. Фронт Національної Єдності видавав "Батьківщину", "Перемогу" і "Українські Вісті". Проіснувала ця партія до 1939 року, до приходу большевиків на західні українські землі.

В 1932 році з різних клерикальних кіл і груп постала Українська Католицька Партія, що її очолив О. Назарук. Ця партія була під патронатом

єпископа Григорія Хомишиного, станиславівського владики української греко-католицької Церкви. Згадана партія підтримувала гетьмана Скоропадського. Видавала часопис "Нова Зоря". Переслала існувати в 1936 році.

В польському соймі засідали українці - послы від таких трьох головних політичних партій: УНДО, УСРП і УСДП. На Волині діяло Українське Волинське Об'єднання, що його очолював Петро Певний. Це об'єднання підтримувала польська адміністрація.

Буковина була прилучена 1787 року до Галичини й як окрема округа належала до Галичини до 1861 року. Того ж року Буковина була визнана окремим коронним краєм, що ним керував президент країни з допомогою сойму і крайового виділу. Українці ввійшли до крайового сойму у 1890 році. 1911 року вони вже мали 11 послів. Справжнє політичне відродження почалось 1884 року, коли провід в українському житті перебрали народовці. Загально політичний рух на Буковині був багато слабший ніж у Галичині.

У період румунської окупації /1918-1940/ всі автономні права Буковини були скасовані й вона стала румунською провінцією. Легальне політичне заступництво українського населення було в руках Української Національної Партії, що її очолював В. Залозецький. Завдяки діяльності цієї партії українці мали кілька місць у румунському парламенті. УНП проіснувала до приходу большевиків у 1940 році. У воєнному часі й післявоєнному діяла на Буковині лише ОУН. З закріпленням там поновно большевицької влади існує лише компартія.

Закарпаття. Революційні події 1848-49 сколихнули теж і Закарпаття. Висунені були пропозиції об'єднання Галичини й Закарпаття в окремий автономний коронний край, подібно, як того домогалася Буковина. З того почину нічого не вийшло. Коли ж посилювався абсолютизм в Австрії на Закарпатті поширювалося москофільство, яке там і втрималося до другої світової війни. Свідомо національно Закарпаття далеко відставало від Галичини. Панував і національний і економічний гніт. Усе таки існували й діяли національно свідомі групи, які й давали поштовх до поширення національної свідомості. 21.1.1919 року з'їзд українців у Хусті заявився за приєднання Закарпаття до Української Народньої Республіки. Політичне життя Закарпаття під чеською займанщиною позначалося діяльністю двох течій - української і москофільської, які й змагалися між собою весь час. Завдяки заходам і праці національно свідомого елементу та підтримці ОУН постала Карпацька Україна в 1939 році, як свідомство боротьби українського народу за свою самостійність і незалежність - У роках другої світової війни й після неї в Закарпаттю діяла ОУН, як підпільна організація. Ніякі легальні політичні партії не існували.

Українська Військова Організація. Невдача Визвольних Змагань, пошматування живого організму - українських земель, поділ України між її сусідів, не могли не викликати реакції українських патріотів, а впершу чергу українського воцтва, яке боліло долею українського народу. Немає точної дати коли саме постала Українська Військова Організація, але почала вона діяти в місяці липні 1920 року, а вже наступного, 1921 року проведено формування її клітин на західноукраїнських землях.

Ядро УВО творили старшини, підстаршини й вояки українських армій. Очолив УВО полковник Євген Коновалець, а крайовими командантами УВО були: проф. Ірій Полянський /1922-23/, Петро Бжович /1923/, полк. Андрій Мельник /1923-24/, інж. Ярослав Индишевський /1924/, сотник Юліан Головінський /1924-26, і 1930/, інж. Богдан Гнатевич /1926-27/, пол. Роман Сушко /1927-29/, сотник Омелян Сенік /1929/. Комендантами УВО на осередньо-східних землях були сотник Іван Андрух і сотник Микола Опока.

Українська Військова Організація була військовою організацією і ставила своїм завданням боротьбу за визволення України, розгортаючи форми

широкого активного й пасивного спротиву окупантам. УВО проводило цей спротив у всіх ділянках життя, включно теж з каральними та експропрційними акціями. Закордонні станиці УВО діяли в Чехо-Словаччині, Болгарії, Німеччині, Італії, Австрії, Литві, а теж і в Канаді і в Америці. Для фінансування діяльності УВО діяв Український Бойовий Комітет під керівництвом Михайла Матчака. Пресовим органом УВО був місячник "Сурма", що було нелегальним виданням. УВО було проти всяких орієнтацій на Москву і Варшаву, а тому поборювало советофільство і польонофільство серед українського населення. Хоча всі члени УВО були згідні щодо принципу боротьби за українську державність, але в ідеологічних питаннях були між ними розходження. Та й не всі були прихильниками української націоналістичної ідеології. В 1926 році в УВО почали наростати конфлікти з уваги на ставлення і позиції УВО до українських легальних партій. Група провідних членів УВО – д-р Л.Макарушка, Дмитро Паліїв, д-р В.Целевич, О.Навроцький, М.Матчак поставились позитивно до існуючих політичних партій і стали членами УНДО або УСРП. Вони заступали погляди, що з уваги на зростання націоналістичного руху повинна постати націоналістична організація легального характеру, а УВО повинна зпливитися підпільною бойово-військовою організацією для боротьби з окупантом. Такі тенденції в середині УВО й приспішили процес формування ОУН.

Тому, що москофільство починало сильно ширитися на західно-українських землях націоналістична молодь рішила протиставитися советофільським течіям і почали творитися головним чином націоналістичні організації. До них належали: Група Української Державницької Молоді, Організація Вищих Клас Українських Гімназій, Союз Української Націоналістичної Молоді /СУНМ/. Поза межами України творилися також студентські націоналістичні організації, такі як: Група Української Націоналістичної Молоді, що постала в таборі інтернованих вояків УГА в чеському містечку Ліберець, Легія Українських Націоналістів, Українське Національне Об'єднання, Союз Визволення України. Деякі з них об'єдналися за деякий час /1925 р./ в одну організацію під назвою Легія Українських Націоналістів. 1927 року постав Союз Українських Націоналістів, що його завданням було підготувати і скликати конгрес націоналістів. Цей конгрес попередили дві конференції українських націоналістів. Перша конференція відбулася у днях від 3-7 листопада 1927 року, а друга в днях 8-9 квітня 1928 року.

Перший Конгрес – Збір українських націоналістів відбувся у Відні в днях 28 січня до 3 лютого 1929 року. На цьому конгресі й прстала Організація Українських Націоналістів /ОУН/, що її очолив пол. Євген Коновалець. Це була подія історичної важливости, бо з того часу на українську політичну площину вийшла нова зорганізована політична сила, яка й поклала свою відбитку на цілі покоління українського народу.

Оформившись як організована сила ОУН почала розгортати широкогранну діяльність і боротьбу за визволення українського народу. Її діяльність була слідна в кожній ділянці життя українського народу. Під прапори цієї нової організованої сили, яка визначувала не тільки напрямки й шляхи визвольної боротьби, але теж і чіткість національно-державної концепції горнулися українські патріоти й в кожному роком зростали кадри націоналістів. ОУН розгорнула широко свою діяльність на всіх українських землях. Діяла ОУН теж і в підсоветській Україні. На західноукраїнських землях ОУН вела завзяту боротьбу з польським окупантом. Боротьба потягала за собою великі жертви, переслідування, терор. Станиці ОУН діяли в Данцігу, Женеві, Брюсселі, Берліні, Софії, Лондоні, у Литві а також і на далекому Сході. Сл.пам. полк. Євген Коновалець уважав, що у своїй зовнішній політиці ОУН повинна зосереджувати всю увагу на чотири великодержави того часу – Англію, Німеччину, Італію і Японію.

ОУН ставала грізною силою і ця сила непокоїла Москву й гітлерівську Німеччину. Зокрема ріст українського націоналістичного руху тривожив Москву й вона вирішила розправитися з полк. Євгеном Коновальцем. Його вбив підсланий большевицький агент у травні 1938 року в Роттердамі. Смерть полк. Євгена Коновальця була великим ударом для Організації, який не заламав ані не захитав її основ і позицій. Вона й далі продовжувала свою боротьбу, зокрема в Карпацькій Україні, коли прийшлося боронити її від мадярського нападу. Після смерти полк. Євгена Коновальця провідником ОУН став полк. Андрій Мельник. Ще за часів полк. Коновальця назрівали непорозуміння – розходження між Проводом ОУН, який перебував поза межами України й крайовим Проводом. Ці розходження і протиріччя поглиблювалися з кожним роком і довели до розколу в ОУН в 1940 році. Більшість членів Організації заявила за Степаном Бандерою. З того часу наступив поділ на бандерівців і мельниківців, і обі ОУН почали все далі розходитися між собою, аж останньо й розійшлися.

Коли вибухла советсько-німецька війна, ОУН під проводом Степана Бандери вислала Похідні Групи на східноукраїнські землі, які там почали допомагати творити державне життя. Вона й проголосила відновлення української державности актом 30 червня 1941 року у Львові. Менші Похідні групи вислала й ОУН під проводом полк. Андрія Мельника, яка зайняла негативне становище до проголошеного відновлення української державности, на яке також зареагував нацистський окупаційний режим виарештовуючи провідних діячів ОУН/р. Брутальна реакція нацистського окупанта була причиною, що ОУН пішла в підпілля, так, що на західноукраїнських землях не діяла ніяка українська політична партія, крім підпільної ОУН. Почалась українсько-німецька боротьба, що тривала аж до прогнання німців з українських земель у 1944 році, коли – то ОУН і Українська Повстанська Армія, що постала завдяки ініціативі ОУН, почали боротьбу з большевицьким окупантом, який знову зайняв усі українські землі. Головний політичний провід збройної боротьби очолила Українська Головна Визвольна Рада, що постала 15 липня 1944 року. Відпоручником УГВР у вільному світі було Закордонне Представництво що існує і до сьогодні. Боротьба ОУН, УПА – УГВР охопила не тільки західноукраїнські землі, але й північні, велику частину Правобережжя, а теж і частину Лівобережжя і тривала майже до 1955 року, тобто ще п'ять років після смерти сл. пам. генерал-хорунжого Романа Шухевича – Тараса Чупринки. Цей період характеризувався вже повним переходом сітки ОУН у глибоке підпілля. З поновною окупацією всіх українських земель, легальною і офіційною політичною партією є комуністична партія. Ніяких інших політичних партій, що діялиб легально в Україні немає.

Шістдесяті роки започаткували в Україні процес нового духового відродження, що його речниками стали так звані шістдесятники – молоді українські літератори. Водночас почалася боротьба за права українського народу. Почали творитися нелегальні організації і товариства з виразно національним обличчям і на націоналістичних основах. Українські правники організували в 1960 році нелегальну організацію п. н. Українська Робітничо-Селянська Спілка /УРСС/, що наголошувала в своїй програмі постулат незалежної української держави. Два роки раніше в Івано-Франківській області студенти і робітники зорганізували були організацію Об'єднана партія визволення України. В 1961 році львівські робітники створили підпільну організацію Український Національний Комітет, що наголошував вихід України зі складу СРСР і її повне незалеження.

Брежнєвська доба позначилася гострим затиском усього, що національне, масовими арештами, ув'язненнями й засилкою до концтаборів українських патріотів. Це послабило безумовно позиції нових борців за права й волю України, котрі виступають з легальної площини організуючи так звану Українську Групу Сприяння Виконанню Гельсінських Угод.

Боротьба з окупантом має різні свої вияви й форми, вона охоплює щораз більші кола українського народу. Немає найменшого сумніву, що боротьба ОУН, УПА не була даремною, чи безплідною. Вона стала ґрунтом на якому продовжує змагання молоде покоління, хоча не зі зброєю в руках, то іншими методами й діями. Нуртують в сучасній Україні різні течії: соціалістична, монархістична, неомарксистська, але домінує націоналізм і націоналістична ідея.

ЧАСОПИСИ Й ЖУРНАЛИ НА ЗАХІДНЬОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Зоря Галицька -	Львів, 1848.	Вперед	Львів, 1918.
Галицько-Руський Вісник	Львів, 1849.	Земля і Воля	Львів, 1919.
Лада /жіночий журнал/	Львів, 1853.	Заграва	1928.
Вечерниці	Львів, 1885.	Український Голос	Голос
Русь	"-	/студенс. часописи й журнали/	1929.
Правда	"-	Наш Клич	1933.
Основа	"-	1839. Вісті	1934.
Слово /москофільсь-	"-	1860. Українські Вісті	Львів,
кого напрямку/	Львів, 1861.	Нова Зоря	Львів, 1926.
Буковинська Зоря	Львів, 1870.	Хліборобський Шлях	Львів, 1932.
Діло	Львів, 1880.	Сельроб	Львів, 1927.
Свобода	Львів, 1897.	Неділя	"- 1926.
Будучність	Львів, 1898.	Час	"- 1931.
Буковина	Чернівці, 1856.	Світ	"- 1926.
Наука	Ужгород, 1897.	Новий Час	"- 1928.
Руська Рада	Чернівці, 1898.	Народня Справа	"- 1928.
Руслан	Львів, 1897.	Наш прапор	"- 1932.
Друг	"-	Давіночок	"- 1931.
Громадський Друг	"-	1874. Комар	"- 1935.
Світ	"-	1878. Наш Лемко	"- 1934.
Громадський Голос	"-	1898. Вісник	"- 1933.
Праця /офіціоз РУП/	"-	1895. Життя і Знання	"- 1927.
Хлібороб	Ужгород, 1904.	Наука	Ужгород, 1919.
Молода Україна	Коломия, 1905.	Русин	Ужгород, 1920.
Зоря	Львів, 1900.	Руська Нива	1920.
Літературно-науковий Вісник	"-	1880. Земля і Воля	Ужгород, 1934.
Подільський Голос	Львів, 1904.	Українське Слово	1932.
Селянська Рада	Калуж, 1907.	Сурма /недегальний місячник/	1927.

В цьому обіку згадано так би мовити найпопулярніші часописи й журнали. Не включено в цей облік дуже багатьох часописів і журналів із різних цілянок українського організованого життя, що їх разом виходило на західноукраїнських землях під польською займанщиною 143.

З приходом большевиків на західноукраїнські землі, вся преса була закрита, а не її місце режим видав свою пресу, журнали та різні публікації.

Німецький окупаційний режим не дозволяв розбудувати вільну українську пресу на українських землях. Часописи і журнали, що виходили, були суворо цензуровані. В Києві втримався часопис "Українське Слово", в Галичині "Львівські Вісті" та декілька журналів, а між ними і літературно-мистецький журнал "Наші дні". На Волині виходили "Волинь" і "Голос Волині". Декілька часописів, звичайно цензурованих, були дозволені в головніших містах України. Багато різних публікацій видавав Націоналістичний революційний рух, але це були підпільні неперіодичні публікації, які не мали та й не могли мати характер часописний або журнальний.

Джерельна допоміжна література для вивчення цього розділу:

- Амстронг А. - Ukrainian Nationalism 1939 - 1945 - New York, 1955.
 Артюшенко Юрій - Події і люди на моєму шляху боротьби - Чикаго, 1966.
 Бандера Степан - Перспективи Української Революції - Мюнхен, 1978.
 Слово до Українських Націоналістів - Мюнхен, 1948.
 Бойко Юрій - Основи Українського Націоналізму 1951.
 На головній магістралі 1951.
 Боярський П.К. - Українська внутрішня політика - Женева, 1947.
 Бовжинські Ян - Problem ukraiński na tle rzeczywistości - Warszawa, 1934.
 Бібліотека Українського Підпільника - Видання ЗЧ ОУН - Усі томи.
 Буковина-її минуле і сучасне - Париж-Філадельфія, 1956.
 Визвольний Шлях - Усі річники
 Вінтер Е. - Візантія і Рим у боротьбі за Україну - Прага, 1944.
 Витанович І. - Кооперація на Західній Україні - ЕУкраїноз.
 Українські землі під Австрією - "- I.
 Волинець Степан - Передвісники Листопадового Зриву - Вінніпег 1962
 Василевські Леон - Kwestia ukraińska jako zagadnienia międzynarodowe - Warszawa, 1934
 Відермаєр Г. - Ukraine. Brot für Europa - Berlin, 1942.
 Гайвас Ярослав - Коли кінчалася епоха - 1964.
 Гірняк Никифор - Останній Акт трагедії УГА - 1959.
 Гришко Василь - Молода Україна пореволюційного 40-ліття 1959.
 Горак Степан - Poland and her national minorities - New York, 1961.
 Горнякевич Т. - Ereignisse in der Ukraine 1914-1922 - Philadelphia, 1967
 Грушевський Михайло - Українська Самостійність і її історична
 необхідність - вибрані праці - Нью-Йорк, 1960.
 Добрянський Михайло - Українсько-польські стосунки в ХХ ст.
 Мюнхен, 1959.
 Дмитро Донцов - Націоналізм - Лондон, 1966.
 Дорошенко Дмитро - Галицька руїна - "Наше минуле" кн.3, 1918.
 - Західньо-Українська Народня Республіка - Київ
 - Історія України - Ужгород, 1932.
 - Російська окупація Галичини - Київ, 1914.
 Дяків-Горновий Осип - Ідея і чин - 1968.
 Дружини Українських Націоналістів 1953.
 Енциклопедія Українознавства Том. I-III.
 Ендик Ростислав - Дмитро Донцов - Мюнхен, 1955.
 Єфремов Сергій - До історії галицької руїни Київ, 1918.
 Жученко М. Буковина - "Украинская Жизнь" I Москва, 1915.
 За волю України - Збірник - Нью-Йорк, 1967.
 За Державність - Військовознавчий збірник - т. I-XII
 Варшава-Торонто, 1964.
 Коновалець Євген -- До історії української революції - Прага, 1934.
 Клейнер І. - Національні проблеми останньої імперії - Париж, 1978.
 Книш Зеновій - Дрижить підземний гук - Вінніпег, 1953.
 - Дух, що тіло рве до бою - Вінніпег, 1953.
 - ЗУНРО - Торонто, 1974.
 Кононенко К. - "Наукове дослідження" - В-во Пролог, 1959.
 Климишин Микола - В поході до Волі - Т.І. - Торонто, 1925.
 Каменецький Ігор - Hitlers occupation of Ukraine - Milwaukee, 1956.
 Кравс А. - За українську справу - Львів, 1935.
 Кревецький І. - Королівство Галичина і Володимирія - Київ, 1925.
 Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. - Нью-Йорк, 1960.
 Кутько Я. - Пекельна Машина в Роттердамі.
 Лебідь Микола - УПА, Пресове Бюро УГВР - 1946.
 Левицький К. - Великий Зрив - Львів, 1931.
 - Історія визвольних змагань галицьких україн. Львів, 1928.
 - Історія політичної думки галицьк. українців - I-II
 Львів, 1926 - 1927.

- Лисяк-Рудницький І. - Між історією і політикою - 1973.
 Лозинський М. - Галичина на мировій Конференції в Парижі -
 Кам"янець-Подільський, 1919.
 - Галичина в 1918-1920 рр. - Нью-Йорк, 1970.
 Мартинець Володимир - Від УВО до ОУН - 1949.
 - Ідеологія організованого націоналізму - 1954.
 Мірчук Іван - Handbuch der Ukraine - Leipzig, 1941.
 Мірчук Петро - Українська Повстанська Армія - 1953.
 - Степан Бандера - Нью-Йорк, 1961.
 - Роман Шухевич - Нью-Йорк, - Лондон 1970.
 - За чистоту позицій українського визвольного руху -
 Мюнхен-Лондон, 1955.
 Макух Іван - На народній службі, Детройт, 1958.
 Мазепа Іван - Україна в огні і бурі революції - т. I-III Прага, 1942.
 Подлевські Францішек - Sprachen - München, 1948.
 ОУН 1929 - 1954 Збірник статей - Париж, 1955.
 ОУН в світлі постанов Великих Зборів - ЗЧ ОУН - 1955.
 Обермаєр Ф. - Ukraine, Land der schwarzen Erde - Wien, 1942.
 Павзер Ф. - Die Ukraine - Berlin, 1942.
 Паньківський К. - Східня Галичина - "Наше минуле" - 1918-
 - Від держави до комітету - Нью-Йорк - Торонто, 1961.
 Погонівський Єжи - Z dziejów myśli politycznej ukraińskkiej - W-wa, 1934
 Пачовський В. - Історія Закарпаття - Регенсбург 1946.
 Певний П. - За Волю і Державність - Станіславів, 1920.
 Петрович І. - Галичина підчас російської окупації - Львів, 1915.
 Піддубний Г. - Буковина, її минуле й сучасне - Харків, 1928.
 Попович О. - Відродження Буковини - Львів, 1933.
 Попович І Кордуба М. - До перевороту на Буковині - Львів, 1924.
 Полтава П. - Збірник підпільних писаль - Мюнхен, 1959.
 Прохода В. - Записки непокірливого - Торонто, 1969.
 Позиції українського визвольного руху - крайові матеріали - 1948.
 Рахманний Роман - Кров і чорнило - Пролог, 1960.
 Ребет Лев - Світла і тіні ОУН - Мюнхен, 1964.
 - Теорія нації - Мюнхен, 1955.
 Russian Oppresion in Ukraine - London, 1962.
 Соловей Д.- Голгофта України - 1952.
 Сімович В. - Буковина від 1775 року - УЗЕ т. III.
 Смаль-Стоцький С. - Буковинська Русь - Чернівці, 1897.
 Стахів Матвій - Західня Україна - Стрентон, 1960.
 - Західня Україна та політика Польщі і Заходу, Стрентон
 Стецько Ярослав - 30 червня 1941 - Торонто, 1967. 1958.
 Селецький Ю. - Основи суспільства - Париж, 1966.
 Трагедія Галицької України - Матеріали - Вінніпег, 1920.
 Трусевиц С.М. - Суспільно-політичний рух у Галичині - Київ, 1978.
 УВО - Видання пропагандивного Відділу УВО - 1929.
 Українська Загальна Енциклопедія - Львів, 1932.
 Феденко Панас - Український рух у ХХ столітті - Лондон, 1959.
 - Суспільні і політичні рухи в Україні - Париж, 1953.
 Цегельський Л. - Від легенди до правди - Філадельфія-Нью-Йорк, 1960.
 - Спогади - Філадельфія, 1957.
 Чарторійський Микола - Від Сяну по Крим - Нью-Йорк, 1951.
 Шанковський Лев - Українська армія в боротьбі за державність - Мюнхен
 Шумелда Яків - Стратегія та тактика українського визвольного руху -
 Шухевич Степан - Спомини I-IV - Львів, 1929. Чикаго, 1966.
 Шурат Василь - На світанку нової доби - Львів 1919.
 Ярославин С. - Визвольна боротьба на західньоукраїнських землях,
 - Філадельфія, 1956.

III. УКРАЇНСЬКЕ ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

Як XIX так і XX століття позначалися в історії українського народу зростанням його численності в діаспорі, тобто поза межами України. Зростання української діаспори здійснювалося шляхом еміграції українців із рідної землі, головню в заокеанські країни в пошуках кращого життя. Не відрадли економічні обставини на західноукраїнських землях, включно з Буковиною і Закарпаттям змушували українців шукати кращої долі в заокеанських країнах, а тому в XIX ст. виїмігрували із західноукраїнських земель сотні тисяч емігрантів. З Наддніпрячини виїхали лише дуже нечисленні емігранти. Ця еміграція була заробітчанського характеру, одначе на чужині вона не затратила свого національного обличчя, творила суспільно-громадські організації, розбудувала всі його ділянки, так що створила добру основу для розгортання також і політичного життя, що його розгорнула так звана друга хвиля еміграції після Визвольних Змагань, коли тисячі українських старшин, підстаршин і воєків мусіли залишити рідні землі й вийти на еміграцію. Політичне життя, що його розгорнула в цілій ширині ця друга еміграційна хвиля вже політичного характеру, підсилила третя еміграційна хвиля після другої світової війни, коли-то внаслідок поновної большевицької окупації всіх українських земель багато української інтелігенції були змушені вийти на еміграцію.

Таким чином українська діаспора в другій половині XX століття характеризується своєю широкою політичною діяльністю, змагаючись за визволення українського народу. Це тим важливіше, бо всяке легальне політичне життя і всяка політична дія були заборонені в Україні. Головним центром українського політичного життя залишилася далі Західня Європа, при зростанню ваги й ролі, що її відіграють найбільші українські скупчення в ЗСА і Канаді.

Центральна до другої світової війни, а після неї Західня Європа була завжди головним осередком українського політичного життя поза межами України. Коли до другої світової війни така чи інша дія українського політичного життя була можливою в країнах східної чи південної Європи, після цієї війни українське політичне життя в Європі було змушене обмежитися лише до тієї половини центральної й західної Європи, яке не опинилося під домінуванням ССРСР.

Розглянемо коротко в стислій формі українське політичне життя української діаспори /за країнами/ до другої світової війни й після неї.

Австрія

Після Визвольних Змагань, в Австрії зосередилось багато українських політичних емігрантів. Це тим більше, що Відень як колишня столиця австро-угорської імперії мав найбільше зв'язків з Галичиною, а теж старі українські традиції. У Відні й осів уряд диктатора ЗУНР д-ра Євгена Петрушевича. В січні 1921 року у Відні постала Всеукраїнська Народна Рада з участю галичан і наддніпрянців. Але ця Рада розпалася вже в березні того ж року тому, що члени Директорії УНР - Афанасій Андрієвський і Андрій Макаренко, подали потаємно нотку польському урядові, у справі Галичини пишучи, що справа Галичини є внутрішня справа Польщі й що, мовляв, вони не є нею заінтересовані. Їхній такий безвідповідальний виступ спричинив ліквідацію Ради. У Відні як знаємо, відбувся також Перший Конгрес - Збір українських націоналістів, на якому повстала ОУН. Після другої світової війни в Австрії опинилось дуже багато вихідців з України /13%/, котрі там проживали до часу виїзду в різні країни на постійне проживання.

Австралія

Українці почали прибувати до Австралії в 1948 році. Українська громада в Австралії невелика, але добре зорганізована. Діють в Австралії

- Ліга Визволення України /під впливом ОУНб/, Товариство Сприяння УНРаді, є теж клітини обидвох ОУН, діє УРДП та другі політичні середовища. Перебування української еміграції в Австралії причинилося до популяризації української проблематики в тій країні.

Болгарія

У Болгарії проживали теж українці - емігранти, головно колишні вояки армії УНР. Існували теж українські організації. Була станиця ОУН, і вона розгорнула політичну діяльність у користь визвольної боротьби українського народу.

Бельгія

У Бельгії існувала українська студентська організація, що її оснували українські студенти в 1928 році. Називалася ця організація Національний Союз Українських Студентів у Лієжі.

Після другої світової війни до Бельгії прибули як робітники приблизно 10,000 українських вихідців, котрі й розбудували своє суспільно-громадське і політичне життя. Постали тут українські різні організації. Довгі роки у Брюсселі був осідок Центральної Управи Співки Української Молоді, який і розгортав політичну діяльність.

Велика Британія

В 1919 році український уряд вислав до Великої Британії свою дипломатичну місію, що її очолював М. Стаховський, а пізніше А. Марголін і Я. Оленицький, але ця місія а теж місія ЗУНР, що її очолював С. Витвицький не мали офіційного визнання. 1930 роках діяло в Лондоні Українське Бюро, що ним керував В. Василевський, яке проводило широку інформаційну працю серед англійців, інформуючи їх про українську проблематику. Діяла там теж група українських монархістів-гетьманців, під проводом д-ра В. Коростовця, яка видавала журнал "Інвестігейтор". Після другої світової війни з прибуттям до Великої Британії українців з Німеччини й Австрії вояків - українців з корпусу ген. Андерса та вояків I УД УНА розгорнулось усе багатогранне українське організоване життя. Політичне його обличчя є таке: діє ОУНб і ОУНм, а теж і ОУНз /доволі послаблена/, Союз Гетьманців Державників, /нечисленна пол. організація, Товариство Сприяння УНР/ тепер Українське Товариство, УРДП обидвох напрямків та проживають члени різних других політичних партій. Як політичні середовища так і громадські проводять усі потрібні акції політичного характеру. Громадські організації перебувають під впливами окремих політичних середовищ, котрі через них проводять свою політичну діяльність. Організації, що є під впливом ОУНб належать до СУВФ. Загально українська невелика громада у Великій Британії є добре зорганізована та провела й проводить дуже корисну працю і діяльність у користь визвольної боротьби української нації.

Голляндія

Невелике число українських поселенців у цій країні не вможливило розгорнення якоїсь ширшої політичної української дії в цій країні, крім таких чи інших акцій та діяльності декількох українських інтелектуалістів.

Злучені Стейти Америки

Українська еміграція до ЗСА почалася в 70 роках XIX століття, головно з Лемківщини і Закарпаття. Першим емігрантом з Галичини вважають І. Макогону з Заліщиків, що прибув до ЗДА в 1860 роках. В 1890 роках уже прибули до ЗДА більші групи українців з Галичини й Буковини. Вони й розбудували всі ділянки свого національного, релігійного й політичного життя. Перша спроба створити українське політичне товариство чи партію була в 1900 роках зі сторони радикалів, які і створили Українську Робітничу Партію. Вона не проіснувала довго. Після першої світової війни постали в ЗСА: Оборона України - політична соціалістична організація, Ліга Визволен

ня України - радикальна організація, Організація Державного Відродження України ОДВУ - націоналістична організація, яка після розколу в ОУН залишилася по стороні ОУНм і Українська Гетьманська Організація - монархістсько-консервативна організація. З прибуттям до ЗСА нової післявоєнної української еміграції постали там нові політичні організації що були відповідниками українських політичних середовищ в Європі. І так постає Організація Оборони Чотирьох Свобід України /під впливом ОУНб/, Об'єднання Українців Револьюційно-Демократичних Переконань /відповідник УРДП І.Багрянного/, Об'єднання Українських Соціалістів, Союз Українських Національних Демократів. Існують у ЗСА організації таких українських політичних партій як УНДО, УНДС, Союз Соборних Земель України - селянська партія, Товариство Сприяння УНР, Спілка Визволення України, Закордонне Представництво УГВР. Займаються політичною дією також і суспільно-громадські організації та їхні надбудови як Світовий Конгрес Вільних Українців, УККА та допомогіві забезпеченеві Союзи, з уваги на їхню поважну фінансову позицію в житті української громади в ЗСА. Організації і товариства, що є під впливом ОУНб належать до Українського Світового Визвольного Фронту.

Італія

У 1919 - 20 роках в Італії були дипломатичні місії УНР і ЗУНР, хоч вони мали повного офіційного характеру, бо Італія не визнала України. Між двома світовими війнами працювали й перебували в Італії діячі ОУН, пол. Євген Коновалець, Євген Онацький та другі. Політичну дію розгортала головню ОУН. У 1952 році постало товариство українсько-італійської приязні. Політичну діяльність розгортали кола УКЦеркви та окремі діячі після другої світової війни. Проживали в Італії різні українські мистці. З прибуттям до Риму галицького митрополита Йосифа Сліпого в 60 роках, згодом Верховного Архієпископа і кардинала та Патріярха заактуалізувалася проблема патріярхату УКЦ у пов'язанні з українською політичною проблематикою.

Канада

Українські емігранти почали прибувати до Канади в 1890 роках. Першими емігрантами були В.Слиняк та І.Пилипів зі села Небилова, Калуського рай. Галичина. До першої світової війни прибули до Канади приблизно 100,000 українців. Своєю важкою кропіткою працею вони загосподарювали Захід Канади, розбудували своє громадське, релігійне, культурне й політичне життя. Українська спільнота в Канаді має перспективу й майбутність, незважаючи на несприятливі денационалізаційні процеси. Коли йдеться про політичне життя української канадської спільноти, то її перші організовані форми виявилися в часах існування української держави, коли канадські українці розгорнули широку акцію в допомогу новоствореній українській державі, подаючи Україні моральну й матеріальну допомогу. В проміжку між двома світовими війнами в Канаді широко розгорнулись усі ділянки українського організаційного життя. Постали в тому часі найбільші українські організації: Гетьманська Січ /організація українського гетьманського руху/, Українське Національне Об'єднання /УНО/ - націоналістична організація під впливом ОУН /залишилася по стороні ОУНм, Союз Українських Самостійників - сильна організація православних українців /підтримує УНР/ і Брацтво Українців Католиків /католицька організація/. Ці великі організації й об'єднували українців Канади та формували все українське організоване життя. Осторонь стояли українці-комуністи, які були й є зорганізовані в своїх товариствах, котрі стоять на позиціях визнавання советського режиму в Україні, як легального уряду України та визнають сучасну УРСР як українську державу. Поважну роль відіграв у часі другої світової війни й після неї Комітет Українців Канади, який розгортав також і політичну працю. Після другої світової війни прибули до Канади дуже багато українців-вихідців з України, а в тому числі й багато інтелектуалістів та інтелекгенції, котрі дуже посилили все українське організоване життя в усї

його ділянках. Постали теж і нові різні організації, в тому й політично-го характеру. З таких треба назвати: Лігу Визволення України /є на позиціях ОУНб/, Спілка Визволення України, Товариство Сприяння УНР. Діють у Канаді також клітини й члени тих усіх українських політичних середовищ, що існують в Європі, як ОУНб, ОУНм, ОУНз, ЗП УТВР, УНДО, УНДС, УСП, УРДП та та других. Канадські українці беруть активну участь у канадському політичному житті та є членами канадських політичних партій. Узагалі, в Канаді українці мають дуже добрі позиції в усіх ділянках канадського життя, а тим самим і великі можливості підтримки вивольної боротьби українського народу.

Литва

Після Визвольних Змагань Литва підтримувала український націоналістичний рух. Спочатку УВО, а потім ОУН. У Ковні друкувалася "Сурма". Там була і станиця ОУН, яка розгортала політичну діяльність з допомогою литовсько-українського товариства, яке й видавало окремий журнал. Очолював товариство проф. М. Біржишка, а представником ОУН був сотник І. Ревюк-Бартович. Помер 1945 року. На еміграції як відомо, литовці співпрацюють з АБН.

Німеччина

В Німеччині було поважне число українців, котрі в проміжку між двома світовими війнами, або студіювали, або займалися політичною, науковою і культурною діяльністю. Було багато українських студентів, тому існували студентські громади в Данцігу, Еїлю, Геттінгені, Кенігсбергу та в Шарльотенбургу. Ці студентські організації розгортали теж і політичну діяльність. У Берліні існував центр українського гетьманського руху, бо там проживав кол. гетьман України Павло Скоропадський. Діяла там і станиця ОУН. Там і повстав Союз Хліборобів Державників, під проводом Вячеслава Липинського. Після того, як Липинський розійшовся з гетьманом Скоропадським, вірні ідеям Липинського створили окрему групу під назвою гетьманців класократів. До цієї групи належали - Василь Кучабський, Володимир Залозецький, Микола Кочубей та другі. В Німеччині проживав також І. Полтавець-Острияниця, який створив свою окрему групу - партію під назвою Козацька Рада. Острияницю підтримували німецькі нацисти. Від 1937 року Полтавець випав як лідер Українського Національного Козацького Руху УНАКОР, з орієнтацією на німецьких нацистів.

Нацистський режим узагалі нехтував і не визнавав політичних прагнень українського народу, а провідні діячі націоналістичного руху перебували ув'язнені в концтаборах. Притиснені своїми мілітарними невдачами, головною на східньому фронті, німці щойно восени 1944 року звільнили з ув'язнення Степана Бандеру, Ярослава Стецька, полк. Андрія Мельника й Т. Бульбу-Боровця, а на весні 1945 року визнали Український Національний Комітет як політичне представництво українців. Цей Комітет очолював генерал Павло Шандрук. Однак ця політична зміна німців уже не мала ніякого впливу на перебіг дальших подій, ані у відношенні до захопленої більшовиками всієї України.

У висліді війни залишилися в Німеччині й Австрії приблизно 200,000 українців-вихідців. Проживаючи в таборах переселених осіб так зв. "деп", вони скоро зорганізувалися й розгортали широке організоване життя, в усіх його ділянках. Воно мало дуже буйний розвиток, і тривало аж до масового виїзду українців з тих країн. З поселенням уже на постійно українців у Західній Німеччині почало теж стабілізуватися і українське політичне життя. В цій країні опинилося теж багато членів різних політичних партій і вони відновили свою діяльність. При тому постали різні нові партії. Відновили свою діяльність: Українське Національно-Демократичне Об'єднання /УНДО/, Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія /УСДРП/, Українська Партія Соціал-Революціонерів і Українська Соціал-Радикальна Партія,

Організація Українських Націоналістів під проводом полк. Мельника і ЗЧ ОУН під проводом Степана Бандери, Союз Гетьманців Державників, ЗП УТВР. Постали нові партії: Український Національно-Державний Союз /1946/ і Союз Українських Соборних Земель /1948/, Українська Революційно-Демократична Партія під проводом письменника Івана Багряного. Були ще інші подібного характеру політичні групи і середовища.

Внаслідок довготривалих переговорів для об'єднання дії українських політичних середовищ в одному центрі, навесні 1947 року постала Українська Національна Рада, як український передпарламент. Її ексекутивною став Виконний Орган. У червні 1948 року статут УНР підписали всі політичні середовища крім Союзу Гетьманців Державників. До складу ВОН не ввійшла ОУН під проводом Степана Бандери, яка в 1950 році вийшла зі складу УНР. З новим виїздом українців у заокеанські країни, збулося все українське організоване життя в Німеччині, а в тому ж і політичне. Померли теж багато видатних українських політичних діячів, а старість багатьох впливає негативно на продовжування діяльності політичних середовищ. Так вельми послабився монархістичний рух, занепавши в Канаді й в ЗСА. Українська Революційно-Демократична Партія /УРДП/ розкололася на дві частини УРДП - правого напрямку, що її очолює проф. Микола Степаненко, й УРДП - лівого напрямку, що її очолює В. Гришко. Розкололася також УНДО, до речі дуже нечисленна партія. Занепали, або взагалі перестали існувати різні дрібні політичні групи й організації. Внаслідок довготривалих ідейно-програмових спорів у ЗЧ ОУН, у пов'язанні з позиціями крайової ОУН, яка стояла у вирі боротьби з большевицьким окупантом дійшло в 1954 році до чергового розколу в ОУНб. У висліді того розколу група провідних діячів відійшла з ЗЧ ОУН і створила 25 грудня 1954 року Організацію Українських Націоналістів закордоном, названо популярно "двійкою". В 70 роках в ОУНз почали проявлятися доволі сильні ліві погляди й ця організація почала занепадати.

В жовтні 1957 року згинув з руки большевицького агента Сташинського д-р Лев Ребет, голова Політичної Ради ОУНз, а 15 жовтня 1959 року той же самий агент убив Степана Бандеру, голову ОУН. ЗЧ ОУН діяли до 1968 року, а напередодні IV Великого Збору зіткнулись повністю з ОУН. 1968 році відбувся поза межами України IV Великий Збір ОУН, який вибрав головою Ярослава Стецька. Черговий Збір відбувся в 1974 році. Цей Збір провів глибоку аналізу визвольних процесів у підсоветській Україні та накреслив напрямні дальшої визвольної-революційної дії ОУН. ОУНм мала також великі втрати. Крім смерті кількох її видатних діячів померли - полк. Андрій Мельник, ред. Олег Штуть-Жданович, що був головою ПУН після смерті полк. А. Мельника, а через деякий час помер і наступний голова ПУН д-р Денис Квітковський.

Осідком УНР і ДЦентру залишився і далі Мюнхен, який є теж головним центром усього українського організованого життя в Західній Німеччині.

Польща

У Польщі опинилася майже вся армія УНР, яка перейшла з України, витиснена ворогом. Перебувала вона в кількох таборах воєннопонених. Уряд УНР перебував у місті Тарнові. Там була скликана в березні 1921 року Рада республіки, яка мала бути своєрідним передпарламентом України. Однак загальні умовини на еміграції не сприяли її дії, і вона таки вкінці того самого року перестала існувати. Польська влада ставилася взагалі погано до українців так, що в 1924 році уряд УНР покинув Польщу і перенісся до Франції. Сама Варшава залишилася до другої світової війни певним культурно-науковим осередком українського життя, головно вихідців із центральних і східних областей України. Про політичне життя українців у Галичині, що була прилучена до Польщі вже було згадано. Після другої світової війни, коли Польща стала сателітною країною СРСР, усяке політичне життя українців було внеможливлене, за винятком суспільно-громадського і культурно-освітнього, постійно наражуваного на затиски.

Франція

Після Визвольних Змагань прибули до Франції колишні воєнки армії УНР, а в повоєнних роках почала прибувати до Франції зарібкова еміграція, головною з Галичини. З половини 20 років Париж став політичним осередком УНР-кого напрямку, зокрема з переїздом туди Головного Отамана Симона Петлюри, який заактивізував дію УНР. Завдяки Головному Отаманові виходив в Парижі політичний тижневик "Тризуб". Постала там і важлива культурна установа п.н.Бібліотеки ім.Симона Петлюри, яка існує і до сьогодні. В тридцятих роках до Парижа прибули теж діячі українського націоналістичного руху - ОУН, які й почали видавати часопис "Українське Слово". В Парижі згинув Головний Отаман Симон Петлюра з руки Шварцбарта в 1926 році. Після його смерті, головою УНР в екзилі став Андрій Левицький. В повоєнних роках українська еміграція у Франції поповнилася новими українськими емігрантами, котрі й скріпили українське організоване життя головною наукове, церковне й політичне та культурно-освітнє. У Франції діють клітини обидвох ОУН, а також є члени інших політичних партій.

Чехо-Словаччина

Початок українській політичній еміграції у Чехо-Словаччині дали колишні воєнки УГА, а також дипломатичні місії УНР. Завдяки прихильній постанові чеського уряду в Чехо-Словаччині постали високі українські школи Українська Господарська Академія в Подєбрадах, Високий Педагогічний Інститут, та розвинулося широке українське організоване життя в усіх його ділянках. У Празі проживало теж багато різних українських політичних діячів, приналежних до політичних середовищ та перебували експозитури політичних партій. Однак найбільше прислужилася українська еміграція в Чехо-Словаччині для української національної справи розвитком свого високого шкільництва, випускаючи більше дві тисячі абсолювентів високих шкіл, свідомих українців, котрі своє знання поставили на службу українській нації.

Швейцарія

Після Визвольних Змагань в тій країні деякі провідні українські діячі, Головно Українського Червоного Хреста, співпрацювали з УНДО та проводили доволі важливу політичну діяльність у Лізі Націй в Женеві. З діячів слід згадати Євгена Бачинського і М.Троцького.

Коли ж ідеться про інші країни поселення українців у вільному світі, їх не згадується в цьому нарисі тому, що в них українське політичне життя широко не проявлялося, а якщо проявлялося то доволі обмежено й слабо. До таких країн належали: Аргентина, Бразилія, Данія, Маньчжурія, Парагвай, Туреччина, Урагвай, Югославія. Все таки належить відмітити, що в кожній з тих країн поселення української еміграції були проведені такі чи інші політичні акції, чи дії в користь визвольної боротьби українського народу, в такому характері й в таких розмірах, як це вможливлювали існуючі обставини та спроможності такої чи іншої української громади.

ЧАСОПИСИ Й ЖУРНАЛИ ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

"Краківські Вісті" /1940 - 45/	✦
"Час" - Німеччина	✦
"Наше Життя" - Німеччина	✦
"Християнський Голос" -"	
"Українське Слово" - Франція	
"Промінь" - Німеччина	✦
"Українські Вісті" - Німеччина - ЗСА	
"Українська Трибуна" - Німеччина	✦
"Український Самостійник" - Німеччина	✦
"Сучасна Україна" - Німеччина	✦
"Літературна Україна" - Німеччина	✦

"Сурма" - Німеччина	✱	"Сурмач" - Англія /орган ОБВУ/
"Свобода" - ЗСА /щоденник/		"Відомості" УАПЦ - Англія /квартиль/
"Америка" - ЗСА /щоденник/		"Мітла" - Аргентина /двотижневик/
"Канадський Фармер" Канада /тижн.		"Лис Микита" - ЗСА /журнал гумору/
"Вільне Слово" - Канада /тижневик/		"Наш Клич" - Аргентина /тижневик/
"Український Голос" -" -"		"Українське Слово"- Аргентина -"
"Наш Шлях" - Канада /тижневик/		"Авангард" - Бельгія - журнал СУМ-у
"Гомін України" - Канада /тижневик/		"Крилаті" - Бельгія - журнал СУМ-у
"Шлях Перемоги" - Німеччина -"		"Вісті Комбатанта" - Канада /комбат. журнал/
"Українська Думка" Англія -"		"Пу-Гу" - Німеччина /ілюст.журнал
"Наша Мета" - Канада /тижневик/		"Хлібороб"- Австралія
"Вільний Світ" - Канада -"		"Благовісник" - Італія
"Вістник" -ЗСА /журнал/		"Вісті з Риму" - Італія
"Голос Лемківщини" - ЗСА /двотижн./		"Вісті" - Німеччина
"Гуцулія" - ЗСА /ілюстр.періодик/		"Рідна Школа" -"
"Життя і Школа" - ЗСА /місячник/		"Сучасність" -"
"Народня Воля" - ЗСА /тижневик/		"Наше Слово" - Польща /тижневик/
"Батьківщина" - Канада -"		"Новий Вік" - Румунія /часопис/
"Нова Зоря" - ЗСА -"		"Дукля" - Чехо-Словаччина /журнал/
"Овид" - ЗСА /журнал/ ✱		"Українське Народне Слово" - ЗСА /часопис/
"Самостійна Україна"-Канада /двотж.		"Нові Скрижалі" - Канада /журнал/
"Українське Життя" - ЗСА /двотижн./		"Вперед" - Німеччина
"Україн.Православне Слово - ЗСА /місячник/		"Ми і Світ" - Канада ✱
"Вісник" - Канада /двотижневик/		"Дзвони" - Італія
"Українські Вісті" - Канада /тижн./		"Вільна Україна" - Канада ЗСА
"Жіночий Світ" - Канада /місячник/		"Вісті Українських Інженерів" ЗСА
"Нові Дні" - Канада /Журнал/		"Готуйсь" -ЗСА /пластовий журнал/
"Пластовий Шлях" - Канада /журнал/		"Патріархат" - ЗСА
"Юнак" - Канада -"		"Листи до Приятелів" - ЗСА ✱
"Поступ" - Канада /тижневик/		"Самостійна Україна" - ЗСА /журнал ОБВУ/
"Промінь" - Канада /журнал/		"Українка в Світі" - ЗСА / орган СФУЖО/
"Світло" -Канада -"		"Наше Життя" - ЗСА /Журнал СУА/
"Християнський Вісник" - Канада /журнал/		"Вісник" ООЧВУ - ЗСА /суспільно-політичний місячник/
"Визвольний Шлях" - Англія - журнал		"Український Історик" - ЗСА /нау.жур.
"Мета" - Німеччина /місячник/		"Юні Друзі" - Англія /дитячий журн.
"Вільна Думка" - Австралія /тижне./		
"Праця і Життя"- Австралія/журнал/		
"Церква і Життя" Австралія/тижнев./		

Часописи і журнали позначені зіркою перестали виходити.

ДЖЕРЕЛЬНА ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ЦЬОГО РОЗДІЛУ:

АБН в світлі постанов Конференцій	1956.
Андрес КАРл - Mord auf Befehl	1965.
Багрянний Іван - Чому я не хочу вертати до СССР	1946.
Білинський Андрій - Погляд на минуле й українські перспективи	
	Чикаго-Мюнхен 1970.
	Мюнхен-Чикаго 1963.
о.Волошин Августин - Спомини - Філадельфія -	1959.
Дідковський Андрій - Україна і жиди - Вінніпег -	1968.
Голубець Микола - Велика Історія України - Вінніпег -	1948.
Енциклопедія Українознавства - Загальна частина - том II	
Кубійович Володимир - Українці в Генеральній Губернії - Чикаго	1975.
Кушнір Михайло - Край і Еміграція - Нью-Йорк	1966.
Квітковський Денис - Репресії в Україні - Вінніпег	1968.
	- Боротьба за свободу в Україні - Торонто -1968.
Кричевський Роман - ОУН в Україні, ОУНа і ЗЧ ОУН - Нью-Йорк -	1963.

- Лисяк-Рудницький І. - Між історією і політикою "Сучасність"
Мюнхен - 1973.
- Левицький Борис - Die Sowjetische Nationalitätenpolitik München-1970.
- Левицький Микола - Відносини Захід-Схід - Мюнхен - 1975.
- Проблеми української міжнародної дії Мюнхен 1973.
- Луцишин Іван - Український націонал-комунізм на еміграції - Мюнхен
1969.
- Марунчак Михайло - Українці в сателітних країнах - Вінніпег - 1963.
- Історія Українців Канади - Вінніпег - 1968.
- Студії до Історії Українців Канади - Вінніпег -
1972.
- Мольнар Михайло - Словаки і українці - Пряшів - 1967.
- Мірчук Петро - Нарис Історії ОУН - Мюнхен - 1968.
ОУН у світлі постанов Великих Зборів - 1955.
- Паньківський Кость - Від Комітету до Державного Центру - Нью-Йорк
1968.
позиції і завдання Гетьманського Руху 1951.
- Плющ Василь - Правда про хвилювизм - Мюнхен - 1954.
- З ідеологією чи без неї - Лондон - 1954.
- Перший СКВУ /збірник/ - Вінніпег - 1960.
- П'ятий Великий Збір ОУН: 1975.
Russian Oppression in Ukraine - London - 1962.
- Stetzko Jar. - The Principle of Ukrainian Foreign Policy 1969
- Скжипек Станіслав - Ukrainiski program panstwowy - London - 1967
- Т.М. - Україна за останніх тридцять років - Мюнхен - 1949.
- Тесля Іван - Українці в Канаді - Мюнхен - 1977.
УТВР в світлі постанов Великого Збору 1956.
УТВР проти УНР - Додаток до "Мети" ч I/42.
УГА в світлі документів з боротьби 1957.
- Фіголь Атанас - Світовий Конгрес Вільних Українців - Париж - 1965
- Фединський Олександр - Показчик української преси на еміграції -
-Клівленд - 1968.
- Шульган Олександр - Без території - Париж - 1934.
- Штефан Августин - Августин Волошин - Торонто - 1977.
- Чайківський Данило - Московські вбивці Бандери перед судом -
Мюнхен 1965
- Четвертий Великий Збір ОУН - 1973.
- Яремко І.М. - Мої зустрічі з Україною - Вінніпег - 1975

=====

=====

=====

=====

=

